

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

FISCAL DECENTRALIZATION AND ITS IMPORTANCE FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

У статті уточнено понятійно-категоріальний апарат теорії розвитку продуктивних сил і регіональної економіки у частині визначення сутності поняття «фінансова децентралізація» та з'ясування значення фінансової децентралізації для сталого регіонального розвитку. З'ясовано, що під фінансовою децентралізацією розуміють: передачу функцій управління до місцевих органів влади; процес перерозподілу фіскальних функцій за принципом субсидіарності; процес, що пов'язаний із процесуально-організаційною самостійністю органів місцевої та регіональної влади тощо.

Ключові слова: регіон, фіскальна децентралізація, фінансова децентралізація, податкова децентралізація, децентралізація, регіональні просторові системи.

В статье уточнено понятийно-категориальный аппарат теории развития производительных сил и региональной экономики в части определения сущности понятия «финансовая децентрализация» и выяснения значения финансовой децентрализации для устойчивого регионального развития. Установлено, что под финансовой децентрализацией понимают передачу функций управления в местные органы власти; процесс перераспределения фискальных функ-

ций с учетом принципа субсидиарности; процесс, связанный с процессуально-организационной самостоятельностью органов местной и региональной власти и др.

Ключевые слова: регион, фискальная децентрализация, финансовая децентрализация, налоговая децентрализация, децентрализация, региональные пространственные системы.

The article clarifies the conceptual and categorical apparatus of the theory of development of productive forces and the regional economy in terms of defining the essence of the concept of "financial decentralization" and explaining the importance of financial decentralization for sustainable regional development. Financial decentralization has been found to mean: transferring management functions to local authorities; allocation of functions, financial resources and responsibilities between levels of management; the process of redistribution of fiscal functions on the principle of subsidiarity; a process related to the procedural and organizational autonomy of local and regional authorities in establishing expenditure and budget revenues.

Key words: region, fiscal decentralization, financial decentralization, tax decentralization, decentralization, regional spatial systems.

УДК 330.34:332.142

Гречко А.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки і
підприємництва
Національний технічний університет
України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. Світовий глобальний розвиток одночасно зумовлює активізацію процесів інтеграції та регіоналізації. Такі виклики призвели до підвищення зацікавленості до вирішення проблем регіонального розвитку. Одним із загальноєвропейських напрямів розвитку регіонів стали процеси децентралізації, що сприяють досягненню цілей сталого розвитку за рахунок більш ефективного використання ресурсів регіонів та надання їм, відповідно, більших повноважень та фінансових можливостей. Це дає можливість урахувати та знайти баланс між існуючими проблемами регіонів та використанням ресурсів регіонів для їх вирішення. Але, для можливого вирішення питань регіонального розвитку на місцевому рівні необхідним та важливим є забезпеченість різноманітними ресурсами. Дана мета може бути досягнута не за рахунок перерозподілу ресурсів між найбільш розвиненими та відсталими депресивними регіонами, а за рахунок фінансової децентралізації.

Фінансова децентралізація дає більше можливостей для прийняття рішень місцевими органами влади щодо вирішення нагальних проблем сталого розвитку регіонів. Вагоме значення при цьому відіграють доходи місцевих бюджетів, які безпосередньо пов'язані із визначенням бази оподаткування та ставок місцевих податків та зборів, подат-

кових стимулів та формуванням структури видатків місцевих бюджетів. Це та інше обумовлює актуальність дослідження фінансової децентралізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Висвітлення питань фінансової децентралізації в умовах сталого розвитку економіки має важливе теоретичне значення серед надбань вітчизняної та світової економічної науки. Дана тематика є предметом активного обговорення на багатьох наукових конференціях, форумах, симпозиумах. Проблеми фіскальних взаємовідносин між різними рівнями державного регулювання у напрямі їх децентралізації було висвітлено у працях таких видатних закордонних вчених як Ч. Тібу, Р. Масгрейв, У. Оутс, що є основоположниками теорії фіскальної децентралізації.

Серед вітчизняних науковців слід відмітити внесок у дослідження даної проблематики таких вчених, як: В. Авер'янов, В. Андрущенко, Л. Амбрик, В. Бакуменко, М. Бадида, А. Бойко, О. Бориславська, В. Вишневський, Г. Возняк, С. Герчаківський, К. Голякова, Т. Далевська, Я. Жаліло І. Заверуха, Е. Захарченко, В. Кравченко, Н. Кузьминчук, Л. Лисяк, І. Луніна, В. Мельник, А. Мярковський, С. Слухай, О. Тищенко, В. Тропіна, І. Чугунова, А. Школик та інших.

Проблема сталого розвитку регіонів присвятили свої праці такі вчені, як: В. Боголюбова,

Б. Буркинський, М. Бутко, З. Герасимчук, М. Грязев, Б. Данилишин, В. Загорський, В. Карамушка, Г. Марушевський, Л. Мельник, О. Навелєв, Д. Палехов, Т. Пепа, Л. Руденко, А. Садовенко, С. Тульчинська, В. Удовиченко, Л. Чернюк, А. Шапарь, С. Шкарлет, О. Яценко та інші.

Однак, не зважаючи на велику кількість публікацій та приділеній увазі питанням фінансової децентралізації та сталому розвитку регіонів теоретико-методичні основи цих аспектів досі залишаються неузгодженими та вимагають подальших наукових розвідок.

Постановка завдання. Метою статті є уточнення понятійно-категоріального апарату теорії розвитку продуктивних сил і регіональної економіки у частині визначення сутності поняття «фінансова децентралізація» та з'ясування значення фінансової децентралізації для сталого регіонального розвитку. Для досягнення поставленої мети у статті було:

- з'ясовано тлумачення сутності понять «фінансова децентралізація», «податкова децентралізація» та «фінансова децентралізація»;
- визначено значення фінансової децентралізації для сталого регіонального розвитку через з'ясування результативності дії фінансової децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фіскальне стимулювання в сучасних умовах розви-

тку регіональних просторових систем безпосередньо пов'язано із процесами фінансової децентралізації. Необхідно наголосити, що науковці у напрямі стимулювання регіонального розвитку використовують такі науково-економічні категорії, як: «фінансова децентралізація», «фіскальна децентралізація», «бюджетна децентралізація». Це, у свою чергу, зумовлює деталізацію дослідження у даному контексті. Тлумачення сутності поняття «фінансова децентралізація» представлено у табл. 1.

Аналіз визначень щодо сутності поняття «фіскальна децентралізація» та «бюджетна децентралізація» представлено у табл. 2-3.

Отже, проведене дослідження сутності поняття «фінансова децентралізація» дає можливість констатувати, що фіскальна децентралізація розглядається як процес, який пов'язаний із передачею від центральних до місцевих органів влади фіскальних функцій, що розширюють повноваження останніх щодо формування, розподілу та перерозподілу податкових та неподаткових надходжень, залучення кредитних ресурсів.

Ототожнення понять «фінансова децентралізація», «фіскальна децентралізація», «бюджетна децентралізація» є обґрунтованим, коли мова йде про процес децентралізації у сфері місцевих фінансів з точки зору того, що фінанси безпосередньо пов'язані із оподаткуванням та бюджетними відносинами.

Таблиця 1

Тлумачення сутності поняття «фінансова децентралізація»

Автор, джерело	Визначення поняття «фінансова децентралізація»	Основні положення визначення
Великий тлумачний словник сучасної української мови [2]	Система управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; скасування або послаблення централізації	Передача функцій управління до місцевих органів влади
Н. О. Бикадорова [1, с. 148]	Процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральним і локальним рівнями управління.	Розподілення функцій, фінансових ресурсів та відповідальності між рівнями управління
М. І. Деркач [5, с. 39]	Процес перерозподілу фіскальних функцій держави на користь місцевих органів самоврядування, що реалізує принцип субсидіарності та може, як наслідок, залежно від форми державного устрою призвести до фіскальної автономії окремих територій (як форми організації управління територіями унітарної держави, за якої вони володіють значними правами і можливостями самостійного прийняття фіскальних рішень) або фіскального федералізму держави у цілому	Процес перерозподілу фіскальних функцій за принципом субсидіарності
О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін. [6, с. 94]	По-перше, децентралізація видатків, тобто надання органам місцевої влади фінансових ресурсів на виконання завдань і функцій щодо соціально-економічного розвитку регіону; по-друге, децентралізація доходів, тобто закріплення за органами місцевої влади доходів, а також надання прав самостійно встановлювати їх розміри; по-третє, процесуальна та організаційна самостійність	Розглядається як процес, що пов'язаний із процесуально-організаційною самостійністю органів місцевої та регіональної влади щодо встановлення видатків та доходів бюджетів

Таблиця 2

Тлумачення сутності поняття «фіскальна децентралізація»

Автор, джерело	Визначення поняття «фіскальна децентралізація»	Основні положення визначення
В. Гром, А. Кулай [4, с. 26]	Процес пов'язаний з передачею окремих доходів або їх частини до структури доходів бюджетів органів місцевого самоврядування, а також встановлення податків і місцевих зборів і навіть визначення власної податкової політики	Процес передачі місцевим бюджетам частини доходів та права встановлення податків та зборів
С. Tiebout [12, р. 80]	Фіскальна децентралізація підвищує рівень конкуренції серед місцевих органів влади... децентралізація забезпечує зростання ефективності, оскільки органи місцевого самоврядування мають більш точну інформацію про потреби своїх резидентів на відміну від центральної влади	Зростання конкуренції серед місцевих органів влади
World Bank [13, р. 3]	Делегування фінансових ресурсів та повноважень, формування дохідної частини бюджету. Децентралізація загалом поділяється на три типи: політична, адміністративна і фіскальна, вони є взаємопов'язаними та доповнюють один одного податків з продажу чи непрямих зборів; міжбюджетні трансфери, що перерозподіляють основні доходи від податків, які збираються центральною владою і розподіляються між місцевими органами влади для загальних чи специфічних потреб; право на муніципальні запозичення та мобілізацію державних чи місцевих ресурсів через кредитні запозичення	Пропонується відокремлення трьох взаємопов'язаних типів децентралізації: політичної, адміністративної та фіскальної

Таблиця 3

Тлумачення сутності поняття «бюджетна децентралізація»

Автор, джерело	Визначення поняття «бюджетна децентралізація»	Основні положення визначення
С. Савчук [8, с. 83]	Процес розподілу повноважень щодо дохідних джерел та видатків за відповідними рівнями бюджетної системи, а також встановлення повноважень, у межах яких місцеві органи влади можуть визначити свої власні доходи і видатки	Розширення повноважень місцевих органів влади щодо визначення дохідної частини бюджету та видатків
Г. Возняк [3, с. 254]	Система відносин, що виникає між різними рівнями влади в процесі розподілу повноважень щодо прийняття управлінських рішень із формування та використання бюджетних ресурсів	Розподіл повноважень щодо формування та використання бюджетних ресурсів
В. Кудряшов, Б. Селінков [7, с. 28]	Реформування бюджетної системи у напрямі формування усіх її ланок як порівняно автономних і фінансово спроможних для виконання прийнятих бюджетних повноважень	Реформування бюджетної системи у напрямі децентралізації
О. Сунцова [9, с. 353]	Будь-які види мобілізації фінансових ресурсів у бюджетах органів місцевого самоврядування. Крім того, бюджетну децентралізацію слід розглядати як спосіб виміру величини переходу національної економіки від адміністративно-командної до ринкової і яка є доцільною за умови досягнення розумного оптимуму між формуванням доходів місцевих бюджетів та фінансуванням делегованих повноважень	Мобілізація фінансових ресурсів у бюджетах органів місцевого самоврядування для досягнення оптимального делегування повноважень
І. П. Устинова [11, с. 89]	Перенесення надходження доходів та здійснення витрат грошових коштів на більш низький рівень уряду при збереженні фінансової відповідальності	Акцентується увага на перенесенні надходження доходів і здійснення витрат на більш низький рівень

Результативність фінансової децентралізації можна визначити через:

- підвищення рівня фінансової бази місцевого самоврядування та регіонального розвитку;
- активізацію інвестиційної та підприємницької діяльності за рахунок мотиваційних механізмів підприємців та фіскальних стимулів;
- зростання кількості робочих місць та підвищення зайнятості населення регіонів, що також проявляється в уповільненні темпів міграційних потоків населення конкретних територій;
- забезпечення сталого розвитку та підвищення соціально-економічного рівня відсталих депресивних територій;

- підвищення конкурентоспроможності регіонів внаслідок більш ефективного використання ендогенних регіональних ресурсів та можливостей;
- підвищення відповідальності за прийняття управлінських рішень та забезпечення самостійності органів місцевого самоврядування у контексті використання їх фінансового потенціалу на стимулювання сталого розвитку регіонів;
- посилення взаємодії мотиваційних та інституціональних факторів розвитку регіонів та підвищення ролі органів місцевого самоврядування у сталому розвитку регіонів.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті проведеного дослідження встанов-

лено, що «фінансова децентралізація» є більш широким поняттям ніж «фіскальна децентралізація» та «бюджетна децентралізація», оскільки включає не тільки передачу фіскальних функцій та розширені повноваження щодо надходжень та видатків місцевих бюджетів, а також заходи щодо стимулювання регіональних господарських систем. При цьому, фіскальна децентралізація розглядається як процес, який пов'язаний із передачею від центральних до місцевих органів влади фіскальних функцій, що розширюють повноваження останніх щодо формування, розподілу та перерозподілу податкових та неподаткових надходжень, залучення кредитних ресурсів.

Подальших досліджень вимагає розроблення дієвих механізмів фінансової децентралізації для забезпечення сталого розвитку регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бикадорова Н. О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування. Економічний вісник Донбасу. 2010. № 2 (20), С. 145-151.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь, Перун, 2001. 1725 с.
3. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти. Проблеми економіки. 2015. № 2. С. 253-257.
4. Гром В., Кулай А. Децентралізація: економіко-правова основа реформ в Україні. Економіст. 2012. № 12. С. 26-30.
5. Деркач М. І. Децентралізація фіскальних функцій держави у контексті забезпечення сталого розвитку України: монографія. Дніпропетровськ: Стиль, 2011. 420 с.
6. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. М. Бориславська та ін. Київ, 2012. 218 с.
7. Кудряшов В. П., Селінков Б. П. Поняття бюджетної системи та її децентралізації. Фінанси України. 2006. № 8. С. 25-32.
8. Савчук С. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Економіка. 2004. № 16. С. 81-85.
9. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ, Центр навчальної літератури, 2010. 488 с.
10. Тульчинська С. О. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон, Ви-во «ПП Вишемирський В.С.», 2014. 210 с.
11. Устинова І. П. Теоретичні аспекти економіко-правового змісту фінансової децентралізації в Україні. Часопис Київського університету права. 2015. № 4. С. 89-92.
12. Tiebout C. An Economic Theory of Fiscal Decentralization. Public Finances: Sources, and Utilization. Princeton, New Jersey, 1961. P. 79-96.
13. World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia, 2001. P. 3-11.